

Тема 15

Державно-правове становище України у складі Великого князівства Литовського

ПЛАН

- ▶ *1. Формування Великого князівства Литовського та його суспільний лад*
  - ▶ *2. Державний устрій Великого князівства Литовського*
  - ▶ *3. Джерела та характерні риси права України у складі Великого князівства Литовського*
-

1. Формування Великого князівства Литовського та його суспільний лад

Формування Великого князівства Литовського

Велике князівство Литовське як
ранньофеодальна монархія
утворилося за князя Міндовга
(1219 – 1263 рр.)

Значно зміцнилася Литовська держава при великому князеві Гедиміні
(1316 – 1341 рр.)

В 1320 роках литовці поширили свій
вплив на білоруські території

Утвердження Литви на українських
землях розпочалося 1340 р., коли
литовський князь посів князівський стіл
на Галичині та Волині

Формування Великого князівства Литовського

У середині XIV ст. князівство Литовське розпочало експансію на Наддніпрянську Україну. Литовський князь Ольгерд поширив свою владу на Чернігівщину та Новгород-Сіверський

1362 р. в битві під Синіми Водами князеві вдалося отримати перемогу над військами трьох татарських орд, що на той час контролювали Поділля і степові території Північного Причорномор'я

Формування Великого князівства Литовського

На початок 1360-х років майже всі українські землі, за винятком західних територій, підпорядкованих польському та угорському королям, належали литовським князям, нащадкам Гедиміна.

Характерно, що входження українських земель до Великого князівства Литовського проходило майже без збройної боротьби. Литовці здобули прихильність українського населення тим, що воювали з татарами, виганяючи їх з України, та дотримувалися місцевих звичаїв, мови, релігії. „Ми старини не чіпаємо і новини не вводимо”, – проголошували вони. І дійсно, місцеве управління, організація влади галицьких і волинських князів, норми права, устрій земель певний час залишались без змін.

Формування Великого князівства Литовського

Кревська унія

З приєднанням наприкінці XIV ст. величезних східноєвропейських просторів становище Великого князівства Литовського на зовнішньополітичній арені не поліпшилося. Тиск Тевтонського ордену, набіги кримських татар, небезпека з боку Москви, яка проголосила своїм гаслом „збирання руських земель”, спонукали Литву до пошуків надійного союзника для організації опору зазіханню сусідніх держав. Ним стало Королівство Польське, що переживало період політичного піднесення.

З укладенням династичного шлюбу між литовським князем Ягайлом і польською королевою Ядвігою та підписанням у 1385 р. Кревської унії об'єднавча ідея отримала втілення. Кревська унія зустріла опір частини литовської, української й білоруської шляхти. Однак на заваді процесу об'єднання став великий князь литовський Вітовт. У 1392 р. Ягайло затвердив Вітовта довічним великим князем литовським. Городельський сейм 1413 р. надав Литві гарантії того, що навіть після смерті Вітовта, вона матиме статус держави з власними органами управління. До 1569 р. Велике князівство Литовське, маючи тісні відносини з польською короною, існувало як самостійне державне утворення.

Суспільний устрій Великого князівства Литовського

Боярсько-шляхетська
аристократія

Князі:
“княжата головні” та
“княжата повітники”
(службові)

Пани (магнати)

Шляхта – середні та дрібні
землевласники, які
отримали земельні наділи
за особисту військову
службу

“Путні бояри” або
“панцерні слуги”

Міщани

Патриціат
(купецько-лихварська верхівка,
цехові майстри, урядники
місцевого самоврядування і суду)

бюргери
(дрібні купці й торгівці)

міський плебс (позацехові
ремісники, міська біднота, слуги)

Духівництво

римо-католицьке
(привілейоване)

православне

Суспільний устрій Великого князівства Литовського

Селяни

Особисто вільні
або “похожі”
селяни

тяглі селяни

ремісники

службові
селяни

чиншові
селяни

Напівзалежні
і селяни

“закупи” або
“непохожі”

Залежні
селяни

Раби

Отчичі,
кріпаки

2. Державний устрій Великого князівства Литовського

Державний устрій Великого князівства Литовського

Вищі органи влади та управління

Великий князь
Литовський
(Господар)

снеми –
князівські з'їзди
“старії думи”

Державна рада
Пани-рада

Шляхетський
вальний сейм

Державний устрій Великого князівства Литовського

урядовці

маршалок
земський

канцлер

підскарбій
земський

гетьман
земський

чашник

ловчий

кравчий

маршалок
двірський

підканцлер

двірський
підскарбій

гетьман двірський

стольник

кухмістер

Державний устрій Великого князівства Литовського

Місцеве
управління

Центральний
повіт
воєводства

Воєводства
(воєводи)

Повіти
(старости)

Волосні і
сільські
органи
(волосний
староста)

*3. Джерела та характерні риси права
України у складі
Великого князівства Литовського*

Джерела права Великого князівства Литовського

звичаєве
право

Руська
правда

привілеї
(приватні закони)
ЛИТОВСЬКИХ КНЯЗІВ

Литовська метрика
(архів державної
канцелярії)
XIV – XVIII ст.

загальноземські

обласні

магдебурзьке право
законодавчі акти, судові
вироки, декрети князів
та панів-радних

збірники законів (кодекси)

Судебник Казимира IV
Ягеллончика 1468 р.
(місцеве звичаєве право та
судова практика з
кримінальних справ)

міжнародні договори

Джерела права Великого князівства Литовського

ЛИТОВСЬКІ СТАТУТИ

Старий
статут
(1529)

Закріплював
привілеї
феодалів

Волинський
статут
(1566)

Захищав
інтереси
шляхти

Новий
статут
(1588)

Закріпив
утворення
Литовсько-
Польської
держави

Майнове право Литовсько-Руської держави

Право володіння

Куплена власність

Вислужена власність

Заставне
земле-
володіння

Отчини
Дідини

Право власності

Королівські землі

Великокнязівські
землі

Магнатські землі

Шляхетські землі

Церковні землі

Родова власність

Спадкове право Литовсько-Руської держави

Зобов'язальне право Литовсько-Руської держави

Договори

Купівлі-
продажу

Дарування

Міни

Поруки

Застави

Форми угоди

Усна

Письмова

Строки позовної давності

5 років

10 років

Гарантії виконання зобов'язань

Присяга

Застава

Порука

Кримінальне право Литовсько-Руської держави

Злочини проти
власності

Крадіжки

Знищення
чужого майна

Підпали

Грабіж

Розбій

Злочини проти
сім'ї і
моральності

Двоєжонство

Шлюб з
близькими
родичами

Звідництво

Згвалтування

Злочини проти
держави

Втеча до
ворожої землі

Видача
державної
таємниці

Здача замку

Заколот

Злочини проти
церкви

Богохульство

Чаклунство

Віровідступництво

Злочини проти
особи

Вбивство

Образа

Побої, поранення

Членопошкодження

Судочинство в Литовсько-Руській державі

Учасники судового процесу

Позивач

Відповідач

Захисник

Обвинувачувально-змагальний процес

Судові докази

Показання свідків

Присяга

Речові докази

Катування

Гаряча копа

Розшук
злочинця по
гарячих слідах

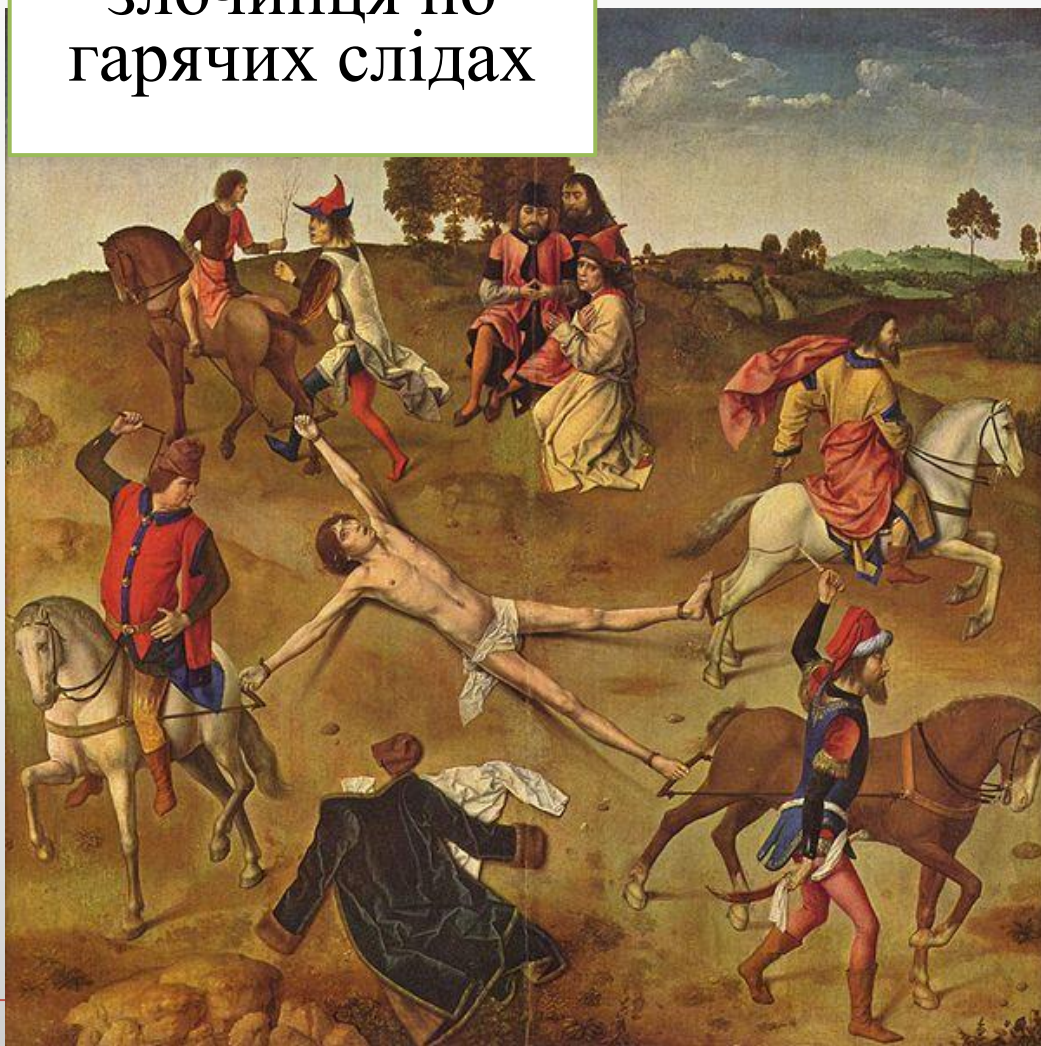
Судовий процес в копних судах

Велика копа

Судове слідство
з представників
сільського
копного округу

Завита копа

Для
остаточного
вирішення
справи та
виконання
вироку

Види покарань в Литовсько-Руській державі

Смертна кара

Проста
(повішення,
відрубання
голови)

Кваліфікована
(спалювання,
четвертування,
насадження на
кіл тощо)

Виволання (викрикування –
громадська смерть для шляхтичів,
з XVI ст. – опала)

Головщина – грошовий штраф за
вбивство родичам убитого

Позбавлення волі

Тілесні покарання

Болісні
(биття
батогами,
киями)

Калічницькі
(відрубання
руки, відрізання
носа тощо)

Виставлення біля
ганебного стовпа

Штраф королю
(великому князю)

Конфіскація майна